

IX. JUVENÁLIA

program-
és absztraktfüzet

2022. május 6.

Eötvös Collegium, Nagyklub
1118 Budapest, Ménesi út 11-13.

PROGRAM

10:00–10:15 Megnyitó – Förköli Gábor

10:30–11:00 Tóth Szilárd: Nézz a felszín alá! – A szerb szillabikus mássalhangzók anatómiája

11:00–11:30 Sándor Anna Viola: Egymás megértésének korlátai – A narráció következetlenségeinek vizsgálata Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényében

11:30–12:00 Biró Sára: „Vallatófényhez szokott szemem / álmában is nyitva marad” – Hatalom és test Hervay Gizella *Lódenkabát Keleteurópa szegén* című kötetében

12:00–13:00 SZÜNET

13:00–13:30 Varga Borbála Kincső: A versszemélyiség transzcendens térélménye Tandori Dezső *Töredék Hamletnek* című kötetének *Egy part kövei* című ciklusában

13:30–14:00 Beke Sára: Abjekt tapasztalatok Terék Anna *Háttal a napnak* című kötetében

14:00–14:30 Jaczkó Sándor: A hip-hop szövegek helye a problémacentrikus oktatásban

A konferenciát Kovács Dominik és Kovács Viktor elnökli, Rebrus Péter közreműködésével.

Tóth Szilárd

ELTE BTK, szabad bölcsészet alapszak

Nézz a felszín alá!

A szerb szillabikus mássalhangzók anatómiája

A szerbben találunk olyan szótagolási mintázatokat, amelyek – szemben a jelöletlen CV-szekvenciákkal – csak C-kból állnak, s melyek közül magánhangzó híján egy szillabikus [Ç] tölti ki a szótag nukleuszát. Az, hogy ezek a szillabikus mássalhangzók melyek lehetnek, viszonylag univerzális, ugyanis a szonoránsok jelennek meg legtöbb esetben ilyen szillabikusként. A szerb esetében is ez a helyzet, ahol az [r], [l] és az [ŋ] lehet szillabikus bizonyos környezetekben, melyeket a szonoritási hierarchia motivál. Az, hogy milyen pozícióban melyek lesznek szillabikusak, megjósolható lesz. Nagy hangsúlyt fektetve a szillabikus [r] kérdéskörére, először megmagyarázom, hogy miért nem feltételezhetünk mögöttes (fonémikus) /r/-t szemben a szakirodalomba foglalt eddigi általánosításokkal. A fonéma státusról Brozović próbál számot adni az Istro ~ istro ad hoc minimálpárokkal. Ki fog derülni, hogy valójában nincs okunk az /r/-t felvenni a fonológiai rendszerünkbe.

A lefektetettek után a szerb szillabikus mássalhangzók belső viselkedése és belső felépítése lesz fókuszban. Az elemzésemhez a Kaye–Lowenstamm–Vergnaud-féle ábrázolásalapú kormányzásfonológiaelméletét (Government Phonology) fogom alkalmazni. A szakirodalomban felvetett két ábrázolási lehetőséget fogom tüzetesebben megvizsgálni és értékelni. Megmutatom, hogy mi az a lényeges belső motiváció, ami miatt ezeken nem érvényesül – ha úgy tetszik, tiltva van – a fonotaktikai jólformáltságot magyarázó összetevőn belüli kormányzás. A kormányzási viszonyok után megvizsgálom, hogy a szillabikust domináló

két szótagkonstituensnek milyen jogosítási szerepe van a szótagszerkezetek megtartásában. A szillabikus [r]-ek esetében joggal tételezzük fel, hogy van jogosító erejük, hiszen kettős természetéről van szó: magánhangzósan viselkednek (erről a hangsúlykijelölések tanúskodnak), másrésztől pedig mégis mássalhangzók.

Végezetül megvizsgálom anyanyelvi beszélőkön tesztelve a szerb szillabikusok akusztikai szerkezetét. Joggal feltételezhetjük, hogy a szillabikus pozíciót elfoglaló szegmentum valójában [ər] realizációban jelenik meg ebben a szláv nyelvben is. Vajon lehetséges-e, hogy a szerb esetében is ilyen realizációkról van szó? Ha igen, akkor ennek a kérdésnek a feltárása és vizsgálata a szerb nyelv esetében még nem valósult meg. Másfelől ez a tény befolyásolhatja a fonológiájára és az ilyen sztringek reprezentációjára tett eddigi általánosításainkat – magyarul, lehetséges-e beépíteni ezt a megfigyelést a reprezentációba, és ha igen, akkor ennek milyen (az elméletre vonatkozó) következményei lehetnek?

Kivonat a bibliográfiából

Stjepan Babić–Dalibor Brozović Stjepan–Ivo Škarić–Stjepko Težak (2007). Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Dalibor Brozović (2007). Fonologija hrvatskoga standardnog jezika. In: Stjepan Babić–Dalibor Brozović Stjepan–Ivo Škarić–Stjepko Težak (2007). Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika. Zagreb: Nakladni zavod Globus.

Mark J. Jones (2002). The status of the "syllabic" trill in Slovene: a phonological and phonetic analysis. Slovene Studies Journal 24.1–2. 27–45.

Jonathan Kaye–Jean Lowenstamm–Jean-Roger Vergnaud (1985). The internal structure of phonological elements: a theory of charm and government. Phonology Yearbook 2. 305–328

Sándor Anna Viola

ELTE BTK, magyar alapszak

Egymás megértésének korlátai

A narráció következetlenségeinek vizsgálata

Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényében

Ottlik Géza *Iskola a határon* című regényét narratológiai szempontból vizsgáló elemzések körében általánosan elfogadott az az állítás, hogy a két elbeszélői szólam, az elsődleges elbeszélő Both Benedek (Bébé) és a másodlagos elbeszélőnek tekinthető Medve Gábor narrációjának összeolvadása a regény utolsó fejezetében („Heves gyűlölet fogta el: hogy mertünk az eszébe jutni?”) a struktúra szintjén valósítja meg a regényben a szavak szintjén is megfogalmazott állítást: „mi siralmas eszközeinkkel, szóval, tettel, rúgásokból, tréfákból, otromba, elnagyolt jelekből mégis megértjük egymást”.

Előadásomban Tátrai Szilárd *Az elbeszélés lehetőségei. Narráció és fokalizáció Ottlik Géza Iskola a határon és Továbbélők című regényében* című tanulmányának eredményeiből kiindulva vizsgálom meg a Bébé narrációjában található következetlenségeket, azokat a pontokat, ahol Bébé átlépi saját nézőpontjának – Tátrai kifejezésével élve – perszonális narrációjának korlátait. Ezt nemcsak abból a tanulmányban elemzett szempontból teszi meg, hogy Medve imperszonális narrációját is perszonális narrációként értelmezi, hanem saját fokalizátori szerepkörén túllépve, eljárását a közte és társai között lévő teljes megértéssel magyarázva, olyan állításokat fogalmaz meg társairól, azok tudati folyamatairól, amelyek a regény szövegének egy másik pontját figyelembe véve kérdésessé vagy egyenesen megcáfolttá válnak.

Ezek nem csak ahhoz vezetnek, hogy Bébé a narratív struktúra szintjén is önmagát lefokozó, hiteltelenítő elbeszélővé válik, hanem kérdésessé teszik a szöveg fentebb idézett állítását is egymás megértésének lehetőségességéről. Bébé Szeredynek a regény elején feltett kérdéséből kiindulva, Medve szövegének bevonásával, közös életüket egy külső nézőpont számára narratívába rendezzi, ám ezzel valójában csak önmaga és saját történetének, személyiségének megértéséig jut el, a többiek teljes megértése, a regény idézett állítása ellenére a narratív struktúra szintjén bizonytalan marad, felülírva a szavak szintjén megfogalmazott következtetést, hiszen ahogy Ottlik fogalmaz *A regényről* című szövegében: „valósággal azonosítani akkor is csak a struktúráját lehet”.

Kivonat a bibliográfiából

Dorrit COHN, *Áttetsző tudatok = Az irodalom elméletei*, szerk. THOMKA Beáta, Pécs, Jelenkor, 1996, II, 81–195.

FÜZFÁ Balázs, *A regény poétikájának főbb vonásai* = F. B., „...sem azé, aki fut...”, Bp., Argumentum, 2006, 73–189.

Gérard GENETTE, *Narrative Discourse: An Essay in Method*, Ithaca, Cornell, 1983.

SZEGEDY-MASZÁK Mihály, *Példázat a belső függetlenségről* = Sz-M. M., Ottlik Géza, Pozsony, Kalligram, 1994, 80–103.

TÁTRAI Szilárd, *Az elbeszélés lehetőségei: narráció és fokalizáció Ottlik Géza Iskola a határon és Továbbélők című regényében*, Magyar Nyelvőr, 2002/2, 157–169.

Biró Sára

ELTE BTK, magyar alapszak

„Vallatófényhez szokott szemem/ álmában is nyitva marad”

Hatalom és test Hervay Gizella *Lódenkabát Keleteurópa szegén* című kötetében

Hervay Gizella 1983-ban megjelent posztumusz kötete a kelet-európaiság egyéni és közösségi tapasztalatával szembesít. Ahogy Balázs Imre József is rávilágít, Hervay versei önmagukon túlmutatva a test, a tudat és a környezet veszteségeiről és gyarapodásairól egy helyszíni közvetítés pontosságával adnak számot.

A test azon túl, hogy biológiai és fizikai entitás, interszubjektív felület, de kulturális termékként, tárgyként, rituális kellékként is tekinthetünk rá. Észlelése a fizikai és szociális tapasztalatok folyamatos interakciójában, egy többszörösen korlátozott közegen keresztül történik. A fogyasztói társadalom hatásai, de a hatalmi mechanizmusok és diskurzusok is korlátozó közegnek tekinthetőek. Foucault szerint a test a hatalomgyakorlás elsődleges színtere: bezárja, megjelöli, cselekvésre készíteti, csatornaként használja, a tudás tárgyává teszi. Ezt részben a „figyelő szemek” kényszerítő ereje által valósítja meg, egy olyan apparátust létrehozva, melyben a megfigyelési technikák hatalmi effektusokká alakulnak.

Hervay Gizella verseiben a hatalmi és megfigyelési mechanizmusok, illetve a test kapcsolatát a fent összefoglalt elméleti keretben vizsgálom. Elemzéseimben elsősorban a korporeális narratológia eszköztárát hívom segítségül Daniel Punday és Jablonczay Tímea elméleteire támaszkodva. A test mindig diskurzusba vagy narratívába ágyazott. Felvetésem, hogy a versekben olyan extratextuális elemek találhatók, melyek a szövegbeli testeket jelentéssel látják el, illetve a költőnő életrajzára és az adott történelmi korszakra vonatkozó létrehoznak egy narratív keretet, ezáltal lehetővé téve a korporeális narratológia lírai szövegeken való alkalmazását, ezen belül pedig a test és a hatalom viszonyának vizsgálatát a *Lódenkabát Keleteurópa szegén* című kötetben.

Kivonat a bibliográfiából

RÁKAY Orsolya, *Korporeális narratológia és idegenség*, *Irodalomismeret*, 2015/1, 30-39.

Mary DOUGLAS, *A két test*, *Lettere*, 18(1995), ősz, hozzáférés: 2022.05.02, <https://epa.oszk.hu/00000/00012/00002/04.htm>.

Varga Borbála Kincső

ELTE BTK, magyar alapszak

A versszemélyiség transzcendens térélménye

Tandori Dezső *Töredék Hamletnek* című kötetének

Egy part kövei című ciklusában

Tandori Dezső 1968-ban megjelent első kötetével foglalkoztak már mint a költő létélményével (Kabdebó Lóránt), az abban fellelhető darabokra esett „egészlet”-tel (Angyalosi Gergely), vagy éppen a hiány metaforáival (Bedecs László). Maga a költő az 1995-ös második kiadáshoz írt utószavában a kötetéről mint „filozófiai-gondolati költészet”-ről beszél. A költői pálya kezdetét jelentő, Tandori lírai útját is bizonyos fokig megalapozó – ugyanakkor az elhallgatás kérdését is felvető – kötet versei megengedik, hogy ma is új olvasatait fedezzük fel. Erre teszek én is előadásomban kísérletet.

A huszonhárom versből álló, *Egy part kövei* című első ciklus versei, habár önmagukban állnak – akárcsak a parton talált kövek –, előfordulnak köztük egymást finom láncolatként követő művek, amelyekben felfedezhető egy töredékes folyamat, melynek állomásait a versek közötti számos egymásra utalás – mind a cikluson, mind a kötetben belül – fűzi össze. Ebben az első ciklusban jelentős szerepet kap a versszemélyiség, az én helyzetének képlékeny, állandóan formálódó bemutatása, amely hol megjelenik, hol megkettőződik, hol összekeveredik a versek „másik szereplőjével”, egy bizonyos megszemélyesített térrel, hol szinte egészen elvész és feloldódik benne. Tetteinek, önmaga elvesztésének és újralfedezésének helyszíne, tanúja és résztvevője is ez a tér, amely maga is önállóan cselekszik. Kettejük viszonyának alakulása létfontosságú: az én egész valósága függ attól, visszakapja-e önmagát ettől az őt körülvevő, transzcendens létezőtől. Felmerül a kérdés: mi vagy ki ez az entitás, a versszemélyiség térélménye? Létezhet-e olyan érvényes olvasat, mely a kötetben megjelenő teret Istennel azonosítja?

Egy példa erre a cikluszáró vers, az *Egy sem*: „Aki elveszti egészét, / megleli részeit. // Őrzöd pár töredékét, / idegen egészeit.” A rövid négy soros összecsengése a bibliai verssel (Máté, 16,25) – egyetemben a többi versben fellelhető hasonló utalások vizsgálatával – többnyire hiányzik a recepcióból.

Előadásomban igyekszem érveket felsorakoztatni e mellett az olvasat mellett: bemutatni, hogy a nagy mesterek előtt tisztelgő versek is hogyan hozzák mozgásba az elődök (pl. Pilinszky, Ady) Isten-képét, illetve (a képzőművészetből: Kondor Béla) misztikumábrázolását; milyen bibliai intertextuális utalásokat tartalmaznak a versek (pl. A tékozló már a címében is); és mit kezd mindezzel a művekben „elegyetlenedő” én, aki talán éppen személyes térélményéről, vagy másképpen: Isten-élményéről beszél és hallgat egyszerre.

Kivonat a bibliográfiából

KULCSÁR SZABÓ Ernő, *A magyar irodalom története 1945–1991*, Bp., Argumentum, 1994.

BEDÉCS László, *Beszélni nehéz. Költői magatartásformák Tandori Dezső lírájában* (disszertáció), Miskolc, Miskolci Egyetem BTK Irodalomtudományi Doktori Iskola, 2005.

DOBOSS Gyula, *Hérakleitosz Budán. Töredék Hamletnek*, Bp., Magvető, 1988, 16–39.

Beke Sára D.

ELTE BTK, magyar alapszak

Abjekt tapasztalatok Terék Anna *Háttal a napnak* című kötetében

Terék Anna költészetét átszövik a különféle testképzetek, a szerző műveiben visszatérő motívum a jelentéses test. A reflektált testtapasztalat inherens velejárója a határok lebomlása, átformálódása; emellett a szubjektumkonstrukció határait szintén képes rámutatni sokszor megkérdőjelezve azokat.

A Terék-életmű másik csomópontjában a délszláv háború áll, kiemelten annak az egyénre és kollektív közösségekre gyakorolt hatása. Ebben a diskurzusban a határ fogalma nem csupán mint fogalmak elválasztására használt konszenzus, hanem mint fizikai létező is megjelenik. A háború tapasztalatai azonban rámutatnak a határok törékenységre, amely maga után vonja az identitás felbomlásának tapasztalatát is, legyen az nemzeti vagy egyéni.

Kutatásomban a Terék-kötetet Julia Kristeva abjekt-fogalmát, az *Approaching Abjection* című tanulmányt segítségül hívva vizsgálom. Kristeva szerint az abjekt egy olyan fogalom, amely én és nem én között helyezkedik el: „Nem én [moi]. Nem az ösztön-én [ça]. De nem is semmi. Egy »valami«, amit nem tartok valami dolognak. A nonszensz súlya, ami egyáltalán nem jelentéktelen, és ami összetör. A nemlét és a hallucináció, vagyis egyfajta realitás határán, melyet ha elismerek, megsemmisít”. Az abjekt jelenléte megkérdőjelezteti a befogadóval a tapasztalt világ realitását, más esetekben saját identitását. Ez a kettősség a félelem, a horror és az undor, a hányinger érzetét válthatja ki az alanyból.

Az abjekció irodalmi ábrázolása nem csupán az ilyesfajta tapasztalatok leírásában jelenik meg, hanem a nyelv határainak felfedezésében is, ahogy Dino Felluga fogalmaz: „Kristeva szerint az irodalom bejárja az utat, amely megmutatja: a nyelv egy hiány, egy vágy köré strukturálódik.” Az abjekció irodalmi láttatása gyönyörűséget (Fellugánál: *pleasure*) okoz, ez azonban merőben eltér a vágy dinamikájától. Kristeva szerint ez a poétikai katarzissal hozható összefüggésbe, mely az egyetlen dolog, amely képes megtisztítani az abjektet: „[a]z abject megtisztításának eltérő módjai – a különböző katarziszok – képezik a vallások történetét, egészen a valláson kívül vagy belül elhelyezkedő par excellence katarzisig, amit művészetnek nevezünk.”

A kutatás során azokat a szöveghelyeket keresem, ahol a már említett határtapasztalatok megjelennek. Azt vizsgálom, Terék milyen poétikai eszközökkel éri el az abjekciót az olvasóban, és milyen módszereket alkalmaz az imént említett katarziszfunkció megvalósítása érdekében.

Kivonat a bibliográfiából

Dino FELLUGA, *Modules on Kristeva: On the Abject. Introductory Guide to Critical Theory* = D. F., *Introduction to Psychoanalysis*, Purdue University, 2002, hozzáférés: 2022.04.09, <https://cla.purdue.edu/academic/english/theory/psychoanalysis/kristevaabject.html>. [Saját fordítás.]

Julia KRISTEVA, *Bevezetés a megalázottsághoz*, ford. KISS Ágnes, Café Babel, 20(1996), 169–184.

Julia KRISTEVA, *Powers of Horror: An Essay on Abjection*, ford. Leon S. ROUDIEZ, New York, Columbia University Press, 1982.

Jaczkó Sándor

ELTE BTK, magyar–történelem
osztatlan tanárszak

A hip-hop szövegek helye a problémacentrikus oktatásban

A hazai középiskolai magyar nyelv és irodalom oktatását a tanárság egy része már nagyon régóta megreformálandónak tartja. A volt és a jelenlegi – tehát a 2020 előtti és utáni – kerettantervet is rengeteg kritika érte. Jelen kutatás fókuszát nem a kanonizációs és az ideológiai vitákban történő állásfoglalás képezi, hanem sokkal inkább az Arató László által felvázolt „mélyebben gyökerező” problémákkal foglalkozik. Arató szerint „a magyartanítás azért van válságban, mert 1978 óta nem reagált a radikálisan megváltozott szociokulturális környezet kihívásaira; nem alkalmazkodott a változásokhoz.” A vezetőtanár két kulcsfogalmát hívom segítségül kutatásomhoz: az olvasóvá nevelést és a kulturális autizmust. Az előbbi a magyar irodalomoktatás gyakorlatilag legfontosabb célkitűzése, míg az utóbbi a populáris, a progresszív és a magaskultúra egymástól való eltávolodására és az ebből következő kölcsönös értetlenségre utal. Sajnálatos módon a diákság körében az értő olvasók száma radikálisan csökken, éppen ezért a kulturális autizmus egyre nagyobb teret nyer. Ezek feloldására Arató is a három P-hez (popular, present, personal) való közeledést javasolja. Kutatásomban én is ennek a nyitásnak egy lehetséges megvalósítási formáját szándékozom felvázolni egy hagyományos értelemben vett irodalmon kívül alkotó, de egyszer már magyar érettségi tételként is szereplő hip-hop együttes, az Akkezdet Phiai szövegei alapján. A problémacentrikus oktatás lényege, hogy a leadott tananyagot nem a kronológiai elvek, hanem egyénileg kialakított szempontok alapján rendezi keretbe. Kutatásom első fázisát ezen szempontok meghatározása alkotja. Célom, hogy olyan problémaköröket találjak az irodalmi kánonban is szereplő, és az említett formáció által kiadott szövegekben, amelyek egyrészt irodalmi szempontból is relevánsak, másrészt a diákság érdeklődését is felkeltik. Előadásomban ezeket a szövegeket hasonlítom össze a kijelölt szempontok alapján, majd az eredmények ismeretében kísérletet teszek a két szövegtípus közötti általános hasonlóságok és különbségek kategorizálásra, rendszerbe illesztésére is.

Kivonat a bibliográfiából

ARATÓ László, *A populáris regiszter az irodalomtanításban = Irodalomtanítás a harmadik évezredben*, szerk. SIPOS Lajos, FÜZFÁ Balázs Bp., Krónika Nova, 2006, 896–903.

ARATÓ László, *Kitől és mitől kell megvédeni az irodalomtörténetet?*, *Kritika*, 2003, 24–34.

BIRÓ Krisztián, „Maradunk mindig mozgásban, mint minden”, *Tiszatájon*, 2013. április 23, hozzáférés: 2022.04.28, <https://tiszatajon.hu/irodalom/biro-krisztian-maradunk-mindig-mozgasban-mint-minden>.

BIRÓ Krisztián, „Maradunk mindig mozgásban, mint minden” (folyt.), *Tiszatájon*, 2013. április 23, hozzáférés: 2022.04.28, <https://tiszatajon.hu/irodalom/biro-krisztian-maradunk-mindig-mozgasban-mint-minden-folyt>.